

**СТРАТЕГІЯ
РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ ДО 2025 РОКУ
«ЯКІСНІ ЗМІНИ БІБЛІОТЕК ЗАДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»**

ВСТУП

**СУЧАСНИЙ СТАН БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ ТА ПРОБЛЕМИ, НА
РОЗВ'ЯЗАННЯ ЯКИХ СПРЯМОВАНА СТРАТЕГІЯ**

ПРІОРИТЕТИ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ЯКІСНИХ ЗМІН

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

ПЛАН ДІЙ

Короткострокові дії 2016-2017 рр.

Середньострокові дії 2018-2020 рр.

Довгострокові дії 2021-2025 рр.

ЗАХОДИ З МОНІТОРИНГУ

ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

ВСТУП

Бібліотеки України є базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури країни. Вони важливі для розвитку інформаційної та мовної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, формування стійкого інтересу до вивчення та розуміння національної історії та культури. Бібліотеки сприяють розбудові читаючої та мислячої нації.

Сталий розвиток демократичного громадянського суспільства, дотримання прав і свобод людини, примноження людського, соціального, інтелектуального, технологічного, природного та фінансового капіталів країни, реалізація державної політики неможливі без сучасних бібліотек.

Стратегія є рамковим документом, що формує бачення, визначає пріоритети, завдання та основні дії для досягнення якісних змін у бібліотечній справі України.

Стратегія створює підґрунтя для розробки державної політики та прийняття рішень у сфері культури, освіти та науки, включаючи рішення щодо фінансування бібліотечних закладів, спеціальних програм і проектів.

Метою Стратегії є визначення ключових проблем розвитку бібліотечної справи в Україні, пріоритетів діяльності сучасних бібліотек у забезпеченні сталого розвитку України, напрямів, завдань та основних дій, спрямованих на їхню реалізацію.

Стратегію розроблено як загальне бачення, що спільно реалізовуватиметься органами державної влади, місцевого самоврядування, бібліотечними закладами, установами освіти, науки і культури, професійними громадськими об'єднаннями.

Стратегії розвитку окремих бібліотечних мереж та бібліотек мають розроблятися відповідно до цієї Стратегії. При реалізації заходів слід обов'язково враховувати специфіку обслуговування людей з особливими потребами.

СУЧАСНИЙ СТАН БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ ТА ПРОБЛЕМИ, НА РОЗВ'ЯЗАННЯ ЯКИХ СПРЯМОВАНА СТРАТЕГІЯ

Бібліотечна справа України потребує низки комплексних системних організаційних, структурних і технологічних змін згідно із сучасними загальносвітовими тенденціями.

На сьогодні **бібліотечна мережа України** нараховує близько 40 тис. бібліотек різного відомчого підпорядкування, органів державної та комунальної власності, підприємств, організацій і закладів. Вона складається з мережі публічних (у т.ч. спеціалізованих для дітей, юнацтва), технічних, сільськогосподарських, медичних, академічних, освітянських бібліотек та бібліотек вищих навчальних закладів, а також бібліотек для сліпих.

Різноманітні потреби населення в інформації, освіті, культурі забезпечують 15987* публічних бібліотек (з них 13253 – у сільській місцевості). Кожен третій мешканець України (понад 13,7 млн) є користувачем публічних бібліотек. Бібліотечний фонд публічних бібліотек універсальної тематики становить близько 235 млн одиниць. Доступ до Інтернету має 3,3 тис. (21%) бібліотек. Загальна кількість комп'ютеризованих робочих місць у публічних бібліотеках – 16,0 тис. (в середньому, один комп'ютер на одну бібліотеку). Книговидача – 266,3 млн примірників. Координуючими науково-методичними центрами є Національна парламентська бібліотека України, Національна бібліотека України для дітей, Державна бібліотека України для юнацтва. Загальна кількість працівників бібліотек – понад 36 тис. осіб.

*Відомості подано без урахування тимчасово окупованих Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та території Донецької та Луганської областей.

Мережа науково-технічних бібліотек Державної науково-технічної бібліотеки України разом з трьома методичними центрами – Державним закладом «Центральна Державна науково-технічна бібліотека гірничо-металургійного комплексу України», науково-технічною бібліотекою Державного центру науково-технічної інформації і бібліотечно-бібліографічного обслуговування Південно-Західної залізниці України та Центральною бібліотекою харчової і переробної промисловості – нараховує 109 бібліотек, сумарний бібліотечний фонд становить 7,8 млн примірників. Щорічно мережа обслуговує 141,0 тис.

користувачів та видає 5,1 млн примірників документів, відвідування веб-сайтів бібліотек складає майже 1,5 млн звернень, а обсяг записів до електронних каталогів – 820,5 тис. Кількість працівників бібліотек мережі – 260 осіб.

Обслуговування фахівців аграрної галузі забезпечують 185 наукових сільськогосподарських бібліотек ВНЗ I-IV рівнів акредитації, підпорядкованих Міністерству аграрної політики та продовольства України та науково-дослідних установ системи Національної академії аграрних наук (НААН) України. Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН України є координуючим науково-методичним центром для цієї мережі. Загалом сільськогосподарські бібліотеки обслуговують до 800 тис. користувачів, до послуг яких документний фонд, що налічує понад 21 млн примірників. Книговидача складає 17,8 млн прим. Кількість працівників мережі – близько 900 осіб.

Потреби медичної галузі забезпечують 700 бібліотек різних типів: обласні наукові медичні бібліотеки, бібліотеки медичних навчальних закладів різних рівнів акредитації, бібліотеки науково-дослідних інститутів та лікувально-профілактичних закладів України. Методичним центром є Національна наукова медична бібліотека України, підпорядкована Міністерству охорони здоров'я України. Фонди медичних бібліотек України всіх рівнів складають видання медичної та суміжної з медициною тематики на паперових та електронних носіях загальною кількістю понад 22 млн. прим. (у тому числі й електронні ресурси на оптичних дисках), користувачам видається щорічно майже 20 млн. прим. Кількість користувачів – понад 600 тис. осіб. Кількість працівників медичних бібліотек – понад 1700 осіб.

Бібліотечно-інформаційна мережа НАН України разом з двома науково-методичними центрами – Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського та Львівською національною науковою бібліотекою ім. В. Стефаника – нараховує 96 бібліотек. Сукупний бібліотечний фонд становить понад 32 млн прим. Щорічно мережа обслуговує майже 1 млн користувачів та видає понад 3 млн прим. документів, відвідування веб-сайтів бібліотек складає понад 15 млн звернень, а обсяг записів електронних каталогів становить майже 3 млн записів. Кількість працівників бібліотек мережі – понад 1600 осіб.

Мережа освітянських бібліотек України є найчисельнішою і об'єднує 18066 бібліотек Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України, з них – близько 15000 бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів. Методичним центром є Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського. Сукупний бібліотечний фонд складає 333,2 млн примірників документів. Загальна кількість користувачів – 7,7 млн осіб, кількість відвідувань – майже 202 млн. Користувачам видається 49 млн примірників документів щорічно. Кількість працівників – понад 20 тис. осіб.

До мережі бібліотек вищих навчальних закладів України входить 201 бібліотека різного відомчого підпорядкування. Загальний фонд документів – 120,7 млн примірників, з яких 2,3 млн – електронні видання. Кількість користувачів – 1,7 млн осіб, яким щороку видається понад 105 млн прим. літератури. Загальна кількість працівників бібліотек – близько 6 700 фахівців, з яких 5,5 тис. – з вищою освітою. Кількість автоматизованих робочих місць – 7 445. Наукова бібліотека ім. М.Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка здійснює методичне керівництво бібліотеками вищих навчальних закладів та координує їхню діяльність.

Мережа бібліотек для сліпих при Українському товаристві сліпих складає 62 спеціалізованих бібліотеки для сліпих, загальний книжковий фонд яких становить понад 1 млн 162 тис. одиниць зберігання. Кількість читачів – 18,5 тис. осіб, з яких близько 10,8 тис. – інваліди зору. Книговидача складає 744,7 тис. прим. Кількість працівників – 92 особи.

Бібліотечні мережі мають як спільні, так і особливі проблеми, які потребують консолідованого вирішення.

Підготовка бібліотечних кадрів здійснювалася за напрямом «Книгознавство, бібліотекознавство та бібліографія» (освітньо-кваліфікаційні рівні: молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр) з орієнтацією на підготовку фахівців для забезпечення роботи бібліотек та інформаційно-аналітичних служб.

Зведених статистичних даних щодо освітнього рівня бібліотечних працівників України не існує. У бібліотеках системи Міністерства культури України повну

вищу освіту мають 39% працівників, у т.ч. лише близько 25% – вищу бібліотечну освіту. У мережі медичних бібліотек України працюють 65% фахівців з повною вищою освітою, у т.ч. 35% – з вищою бібліотечною освітою.

Підготовку бібліотечних кадрів здійснюють 24 навчальні заклади I-II рівня акредитації (училища і коледжі культури) та 5 навчальних закладів III-IV рівнів акредитації (університети та академії). Щороку ці навчальні заклади випускають до 420 бібліотечних фахівців різного освітньо-кваліфікаційного рівня. Підвищення кваліфікації працівників бібліотек здійснює Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв за державним замовленням Міністерства культури України.

В останнє десятиліття спостерігається значний внесок Української бібліотечної асоціації (УБА) в неформальну бібліотечну освіту та підвищення кваліфікації. УБА створила мережу тренінгових центрів для бібліотекарів, навчальні програми, бібліотечні школи, спеціальні семінари та дистанційні курси.

Невирішеними проблемами у бібліотечній освіті залишаються: орієнтація на оперативне оновлення змісту освіти, міжвузівська координація, врахування потреб практики та розвиток зв'язків з роботодавцями, залучення професійних громадських організацій до процесів ліцензування та акредитації діяльності з надання освітніх послуг.

Інституціональна мережа **бібліотечної науки в Україні** доволі розвинена і включає соціальні інститути, які забезпечують: виробництво наукового знання (дослідницькі центри, творчі колективи), формування та поповнення наукового співтовариства (ВНЗ, кафедри, наукові школи), наукові комунікації (журнали, інші видання, канали неформального спілкування), використання наукового знання в інших сферах діяльності, а саме: у практиці, системах управління та освіти.

Вітчизняними центрами наукових досліджень у галузі книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства є бібліотечно-інформаційні установи загальнодержавного значення, чотири з них мають статус науково-дослідних інститутів – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника, Національна

наукова сільськогосподарська бібліотека НААН України, Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського. Дослідження актуальних проблем розвитку бібліотечної справи проводяться також вищими навчальними закладами (Київський національний університет культури і мистецтв, Харківська державна академія культури, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтва, Рівненський гуманітарний університет), національними, державними та обласними науковими бібліотеками, бібліотеками різних систем і відомств.

Існує система фахових журналів та наукових збірників, у яких розглядаються теоретико-методологічні, організаційні та методичні проблеми бібліотекознавства та суміжних наук.

У Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Харківській державній академії культури, Національній академії керівних кадрів культури і мистецтва, Київському національному університеті культури і мистецтв діють аспірантури, докторантури і спеціалізовані ради для захисту докторських і кандидатських дисертацій з бібліотекознавства, бібліографознавства і книгознавства, а також з суміжних галузей – документознавства і архівної справи. Щороку захищається близько двадцяти актуальних дисертаційних робіт, науковці активно беруть участь у відомчих і міжвідомчих дослідженнях, закордонних стажуваннях та обмінах. В усіх регіонах України проводяться міжнародні та всеукраїнські наукові конференції, науково-практичні семінари, круглі столи та тренінги.

Проте попри здобутки бібліотечної науки, актуальними проблемами її розвитку залишаються недостатня міжвідомча координація досліджень, та, як наслідок, низька ефективність наукового супроводу бібліотечно-інформаційної діяльності у цілому і недосконалість механізмів впровадження результатів наукових досліджень у практику; недостатня участь вітчизняних фахівців у міжнародних дослідницьких програмах і обмінах та відповідного залучення іноземних фахівців тощо.

В умовах глобального інформаційного середовища для всіх сфер бібліотечної галузі – практики, науки, освіти, управління – велику роль відіграє **міжнародне співробітництво**. Воно важливе для запровадження міжнародних стандартів

бібліотечно-інформаційної діяльності, обміну бібліографічними даними, електронної доставки документів, міжнародного книгообміну, корпоративної каталогізації та створення баз даних, реалізації спільних науково-дослідних проектів та ін.

В останнє десятиліття бібліотекарі України активізували свою участь у роботі професійних міжнародних організацій, у міжнародних навчальних і професійних обмінах, почали розвивати професійні зв'язки із зарубіжними книгозбірнями та спорідненими професійними асоціаціями, активніше проводити та брати участь у міжнародних конференціях. В глобалізованому світі міжнародні контакти розглядаються як обов'язкова умова отримання поглиблених знань зарубіжних бібліотечно-інформаційних систем для прийняття професійних рішень з урахуванням європейських і міжнародних вимог, для поширення інформації про Україну.

Бібліотекарі реалізували сотні проектів із залученням позабюджетного фінансування, спрямованих на актуалізацію діяльності книгозбірень та покращання бібліотечного обслуговування, за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження», Інституту Відкритого Суспільства в Будапешті, Британської Ради в Києві, Гете-Інституту в Києві, Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні, Європейської Комісії, представництва Всесвітнього Банку в Україні, неурядової організації «Рада міжнародних наукових і освітніх обмінів» (IREX) та ін. Найпотужнішим міжнародним проектом останніх років став проект «Бібліоміст» («Глобальні бібліотеки-Україна») Фондації Білла і Мелінди Гейтс, який реалізувала в Україні Рада міжнародних наукових і освітніх обмінів (IREX) спільно з Міністерством культури України, Українською бібліотечною асоціацією та публічними бібліотеками країни.

Членство Української бібліотечної асоціації у Міжнародній федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) дало можливість слідувати у фарватері міжнародного розвитку бібліотечно-інформаційної діяльності, вивчаючи та запозичуючи прогресивний міжнародний досвід, а також можливість впливати на розвиток бібліотечної справи в світі, ділитися кращими напрацюваннями вітчизняної бібліотечної теорії та практики, розповідаючи зарубіжним колегам про українські реалії та кращий досвід, беручи участь у міжнародних проектах і програмах. Представник Української бібліотечної асоціації був у 2010-2015 рр.

членом комітету FAIFE – Комітету з вільного доступу до інформації та свободи висловлення.

Підвищення ролі бібліотек України у глобальному інформаційному середовищі гальмує відсутність належної законодавчої бази та міжнародних угод для ефективної міжнародної співпраці та обміну інформацією; низький рівень впровадження міжнародних стандартів бібліотечно-інформаційного обслуговування; брак знань і навичок міжнародної співпраці у персоналу книгозбірень; недостатнє представництво бібліотечних фахівців у міжнародних професійних організаціях.

Бібліотеки мають потужний потенціал для консолідації суспільства, спрямування його на дотримання європейських цінностей, інтеграцію України у європейське співтовариство, для підвищення якості життя, рівного доступу до інформації, знань і культурного надбання. Водночас існує **низка серйозних проблем**, що суттєво гальмують процеси трансформації та подальшого інтенсивного розвитку бібліотечної справи України. З-поміж них виділяємо:

1. Роль бібліотек у суспільних перетвореннях та забезпеченні прав і свобод людини недооцінена, що призводить до неефективної реалізації їхнього потенціалу як соціальних інституцій.
2. Невідповідність чинної нормативно-правової бази та стандартів потребам розвитку бібліотечної справи в цілому та діяльності окремих бібліотек зокрема, що унеможлиблює інтеграцію українських бібліотек у глобальне інформаційне середовище.
3. Відсутність стабільної системи фінансування бібліотек у обсягах, достатніх для ефективної діяльності і розвитку.
4. Невідповідність існуючої бібліотечної мережі сучасним потребам суспільства, місцевих громад та окремих громадян.
5. Невідповідність кадрового забезпечення бібліотек, а саме: старіння кадрів, недостатня кількість кваліфікованого персоналу для реалізації сучасних напрямів діяльності бібліотек.
6. Відставання професійної базової освіти бібліотечних працівників від сучасних вимог суспільства, загального рівня розвитку інформаційних технологій та потреб бібліотек.
7. Недостатня ефективність наукового супроводу бібліотечно-інформаційної діяльності, відсутність механізмів широкого впровадження результатів

наукових досліджень у практику, обмежена участь вітчизняних фахівців у міжнародних дослідницьких програмах та обмінах.

8. Незадовільний стан матеріально-технічної бази бібліотек: більшість приміщень, обладнання та техніки не відповідає сучасним вимогам обслуговування користувачів і збереження бібліотечних фондів, зокрема цінних та рідкісних видань.
9. Невідповідність формування бібліотечних колекцій та організації доступу до них сучасним потребам користувачів та вимогам суспільства, зокрема відсутність повноцінного комплектування новими періодичними та неперіодичними виданнями, електронними ресурсами.
10. Недостатні темпи та відсталість впровадження інформаційних технологій у бібліотеках, що ускладнює або унеможлиблює виконання виробничих процесів та обслуговування користувачів на сучасному рівні.
11. Відсутність національних проектів та дослідницьких програм, що підтримуються державою, спрямованих на розвиток єдиного інформаційного простору в Україні та інтеграцію в глобальний інформаційний простір.
12. Недостатня внутрішня та зовнішня комунікація, неефективна координація дій та співпраця між бібліотеками різних відомств, між відомствами, у чиєму підпорядкуванні знаходяться бібліотеки, між бібліотеками та іншими культурними і науковими закладами (як-то музеї, архіви та ін.).

ПРІОРИТЕТИ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ЯКІСНИХ ЗМІН

Пріоритети діяльності бібліотек детально обґрунтовані у **Концепції якісних змін бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України (до 2025 року)**.

Вони спрямовані на:

- Консолідацію суспільства;
- Дотримання європейських цінностей, інтеграцію у європейське співтовариство;
- Підвищення якості життя;
- Рівний доступ до інформації, знань і культурного надбання.

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

Напрямок 1. Удосконалення нормативно-правової бази, яка стосується діяльності бібліотек, та врегулювання стандартів бібліотечно-інформаційної галузі відповідно до міжнародних

Реалізація напрямку передбачає створення актуальної нормативно-правової бази та системи стандартів бібліотечно-інформаційної галузі для забезпечення ефективної діяльності бібліотек, надання якісних бібліотечно-інформаційних послуг та інтеграції українських бібліотек у світовий інформаційний простір.

Для цього необхідно:

- Оновити діючі та розробити нові нормативно-правові документи бібліотечної галузі.
- Гармонізувати нормативно-правову базу, яка стосується діяльності бібліотек.
- Оновити діючі та розробити нові стандарти бібліотечно-інформаційної галузі відповідно до міжнародних.
- Впровадити оновлені та нові стандарти у діяльність бібліотек.

Очікувані результати:

- Діюча актуальна нормативно-правова база та система стандартів, здатна забезпечити ефективну організацію роботи бібліотек.
- Діяльність українських бібліотек врегульована відповідно до міжнародних стандартів.
- Подолані нормативні бар'єри для участі українських бібліотек у міжнародних корпоративних проектах.

Напрямок 2. Створення системи гарантованого бюджетного фінансування основних бібліотечних послуг і реформування механізмів отримання та використання надходжень з інших джерел фінансування

Реалізація напрямку передбачає створення стабільної системи достатнього фінансування бібліотек, що забезпечить їхню ефективну діяльність та якісне обслуговування користувачів.

Для цього необхідно:

- Розробити і впровадити систему виділення коштів для бібліотек із загального бюджету «Культура» (організації) на підставі встановленого граничного коефіцієнта.
- Вивести зі сфери дії тендерних процедур закупівлю документно-інформаційних ресурсів для поповнення бібліотечних фондів та обслуговування користувачів.
- Розширити перелік захищених статей бюджету бібліотек для забезпечення якості основних бібліотечних послуг.
- Внести зміни до переліку та розподілу коштів за витратними статтями бюджету бібліотеки відповідно до її реальних потреб.
- Розробити і впровадити механізми отримання та використання бібліотеками коштів з інших джерел фінансування.

Очікувані результати:

- Діюча стабільна система основного фінансування, що забезпечує якісне формування бібліотечних фондів та обслуговування користувачів.
- Достатнє фінансування для надання основних бібліотечних послуг.
- Збалансований та гнучкий механізм витрат, що забезпечує економічну доцільність функціонування бібліотек.
- Збільшення обсягу фінансових ресурсів, що використовуються відповідно до потреб бібліотеки.
- Ефективне використання бюджетних коштів.

Напрямок 3. Створення нової архітектури інтегрованої бібліотечної системи країни на основі універсального доступу та економічної доцільності

Реалізація напряму передбачає створення гнучкої та динамічної структури бібліотечної системи, здатної до сталого розвитку і спрямованої на надання широкого спектру послуг задля задоволення різноманітних і змінних загальнонаціональних і локальних суспільних потреб та підвищення якості життя громади й окремої особи.

Для цього необхідно:

- Розробити та впровадити варіативні моделі бібліотечних мереж.

- Розробити та впровадити механізми інтегрування бібліотечних мереж та інших інституцій (архівів, музеїв, Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова» тощо).
- Упорядкувати систему нормативів та статистичної звітності з урахуванням традиційних та нових показників бібліотечно-інформаційної діяльності.
- Розробити, прийняти і реалізувати державну цільову програму «Мобільні бібліотеки».

Очікувані результати:

- Нова архітектура інтегрованої бібліотечної системи, яка відповідає сучасним потребам суспільства та місцевих громад.
- Запроваджена на державному рівні система оцінки ефективності роботи бібліотек за статистичними показниками.
- Діючі «мобільні бібліотеки» як елемент гнучкої та динамічної структури бібліотечної системи.

Напрямок 4. Забезпечення професійного розвитку персоналу бібліотек, оновлення системи бібліотечно-інформаційної освіти та підвищення кваліфікації

Реалізація напрямку передбачає актуалізацію системи знань, вмінь і навичок персоналу бібліотек і трансформацію системи їхньої безперервної освіти відповідно до міжнародних стандартів.

Для цього необхідно:

- Розробити та впровадити збалансовану структуру підготовки фахівців з вищою освітою для роботи у бібліотеках з урахуванням потреб особи, інтересів держави, територіальних громад і працедавців.
- Забезпечити підготовку конкурентоспроможних фахівців для високотехнологічного та інноваційного розвитку бібліотек через співпрацю державних органів, громадських організацій, бізнесу з вищими навчальними закладами, поєднання освіти з наукою та практикою.

- Впровадити процедури залучення громадських організацій та працеводців до розробки освітніх стандартів, освітньо-професійних програм та ліцензування діяльності ВНЗ.
- Створити інституціональні умови для розвитку гнучкої системи безперервної бібліотечно-інформаційної освіти.
- Сприяти залученню до професії активної, творчої ініціативної молоді.
- Сприяти міжнародній інтеграції системи бібліотечної освіти України у європейській простір вищої освіти за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи.
- Створити умови для прозорого розподілу державного замовлення на підготовку бібліотечних кадрів.

Очікувані результати:

- Бібліотеки забезпечені фахівцями відповідно до їхніх потреб.
- Рівень знань, вмінь та навичок працівників бібліотек відповідає потребам якісних змін у бібліотеках.
- ВНЗ застосовують освітні стандарти та освітньо-професійні програми, що пройшли незалежну експертну оцінку, підготовка фахівців здійснюється за міжнародними стандартами, дипломи визнаються іншими країнами.
- Працівники бібліотек різної форми власності та відомчого підпорядкування забезпечені гарантованою можливістю безперервної освіти.
- Збільшення частки молодих фахівців у кадровому складі бібліотек.

Напрямок 5. Модернізація матеріально-технічної бази та інформаційно-технологічної інфраструктури бібліотек

Реалізація напрямку передбачає створення потужної сучасної матеріально-технічної бази та інформаційно-технологічної інфраструктури бібліотек відповідно до міжнародних стандартів для надання якісних бібліотечно-інформаційних послуг та універсального доступу до інформації.

Для цього необхідно:

- Розробити, прийняти і реалізувати державну цільову програму з модернізації матеріально-технічної бази бібліотек.

- Розробити, прийняти і реалізувати державну цільову програму інформатизації бібліотек.
- Створити сприятливі умови для державно-приватних зв'язків з метою залучення ресурсів на модернізацію матеріально-технічної бази та інформаційно-технологічної інфраструктури бібліотек.

Очікувані результати:

- Бібліотеки із сучасним приміщенням та обладнанням, що дозволяє ефективно здійснювати усі види діяльності.
- У бібліотеках для користувачів забезпечений комфортний, дружній та відкритий простір.
- 100 % бібліотек комп'ютеризовані та підключені до мережі Інтернет.
- Запроваджені нові інформаційно-бібліотечні послуги на основі інформаційних технологій.
- Створене бібліотечне інтегроване інформаційне середовище на основі програмного забезпечення з підтримкою міжнародних та національних стандартів.
- Залучено додаткові ресурси на модернізацію матеріально-технічної бази та інформаційно-технологічної інфраструктури бібліотек.

Напрямок 6. Інтенсивний розвиток та актуалізація документно-інформаційних ресурсів бібліотек на традиційних та електронних носіях і забезпечення доступу до них

Реалізація напряму передбачає актуалізацію та забезпечення сталого розвитку документно-інформаційних ресурсів бібліотек та створення системи універсального доступу до них.

Для цього необхідно:

- Розробити та впровадити дієвий механізм систематичного (регулярного) поповнення та оновлення бібліотечних документно-інформаційних ресурсів з урахуванням потреб користувачів.
- Створити систему корпоративної каталогізації та зведений електронний каталог бібліотек України.
- Створити корпоративну базу даних авторитетних національних файлів на осіб, організації, предметних/ галузевих.

- Розробити та впровадити механізми надання бібліотеками доступу до електронних видань.
- Створити єдиний універсальний веб-портал як точку доступу до національних бібліотечно-інформаційних проектів та інформаційних ресурсів бібліотек України.

Очікувані результати:

- Наявні актуальні бібліотечні фонди на різних носіях (традиційних та електронних).
- Забезпечене розкриття інформаційних ресурсів бібліотек України.
- Відсутнє дублювання та зекономлені трудові ресурси бібліотек у створенні бібліографічних записів та авторитетних файлів.
- Розширені пошукові можливості у каталогах для користувачів бібліотек.
- Бібліотеки надають користувачам доступ до електронних вітчизняних і зарубіжних видань.
- Забезпечений універсальний швидкий, простий та зручний доступ до усіх типів інформаційних ресурсів бібліотек України через єдиний пошуковий інтерфейс.
- Запроваджені сучасні сервіси доставки документів.

Напрямок 7. Розвиток читання через систему соціального партнерства

Реалізація напрямку передбачає підвищення соціальної ролі читання як процесу культурного, професійного та інтелектуального збагачення людини, формування інформаційної і технологічної грамотності, що сприятиме підвищенню якості життя окремої особи і громади, а також сталому розвитку суспільства.

Для цього необхідно:

- Розробити та впровадити інноваційні форми промоції читання, розвитку інформаційної і технологічної грамотності, організувати національні й локальні кампанії з залученням усіх верств населення.
- Створити ефективну систему інформування про вітчизняну видавничу продукцію з метою оптимізації поповнення бібліотечних фондів, інформування читачів про літературу та популяризації читання.

- Створити / долучитися / ініціювати динамічні, інноваційні та ефективні партнерства на місцевому та національному рівнях задля виховання нації читачів, популяризації читання, підвищення інформаційної і технологічної грамотності.

Очікувані результати:

- Залучені до читання усі верстви українського суспільства.
- Підвищений рівень інформаційної і технологічної грамотності населення.
- Застосовується дієва система засобів для поширення інформації про вітчизняну й зарубіжну видавничу продукцію, в тому числі сучасні інформаційні технології.
- Створена мережа зацікавлених інституцій для промоції читання.

Напрямок 8. Збереження українського культурного надбання в частині документних ресурсів

Реалізація напряму передбачає забезпечення збереження пам'яток національного та світового значення у бібліотечних фондах України як складової світової культурної спадщини.

Для цього необхідно:

- Забезпечити умови для фізичного збереження цінних та рідкісних фондів у бібліотеках на загальнодержавному рівні.
- Створити Державний реєстр національного культурного надбання у частині «Книжкові пам'ятки України».
- Розробити, прийняти і реалізувати державну цільову програму створення Національної електронної бібліотеки України.

Очікувані результати:

- Розроблена та реалізована загальнодержавна програма збереження пам'яток національного та світового значення у бібліотечних фондах України.
- Забезпечено умови зберігання пам'яток національного та світового значення у бібліотечних фондах України відповідно до міжнародних стандартів.

- Створена база даних Державного реєстру національного культурного надбання «Книжкові пам'ятки України».
- Створена Національна електронна бібліотека України.

Напрямок 9. Науковий супровід розвитку бібліотек в умовах якісних змін

Реалізація напрямку передбачає забезпечення наукового супроводу бібліотечно-інформаційної діяльності для якісних трансформацій і сталого розвитку галузі.

Для цього необхідно:

- Спрямувати фундаментальні та прикладні міжвідомчі загальногалузеві дослідження на вирішення нагальних проблем розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України відповідно до світових тенденцій та надавати їм державно-приватну підтримку.
- Стимулювати проведення комплексних наукових досліджень на конкурсній основі, залучаючи талановиту молодь та науковців суміжних галузей.
- Розвивати міжнародне співробітництво у галузі науково-дослідної діяльності.
- Розвинути систему підготовки наукових кадрів на основі координації та взаємодії установ, що є базами підготовки науковців (аспірантура, докторантура) із залученням професійних бібліотечних асоціацій.

Очікувані результати:

- Актуалізована проблематика бібліотекознавчих досліджень, яка стимулює інноваційний розвиток галузі.
- Соціально та економічно ефективні результати досліджень впроваджені у практику діяльності бібліотек.
- Консолідований творчий потенціал наукових інституцій та вчених різних галузей.
- Впроваджені нові методики науково-дослідної діяльності.
- Забезпечено доступність та високу якість наукових досліджень.
- Бібліотекознавці України залучені до міжнародних наукових проєктів, визначають світові тенденції розвитку галузі.

Напряом 10. Розвиток ефективних комунікацій

Реалізація напряму передбачає створення системи ефективної внутрішньої та зовнішньої комунікації для розвитку партнерств, просування спільних цінностей та досягнення стратегічних результатів.

Для цього необхідно:

- Налагодити ефективну комунікацію між бібліотечною спільнотою й органами державної влади та місцевого самоврядування.
- Налагодити ефективну міжвідомчу комунікацію між органами влади, у підпорядкуванні яких знаходяться бібліотеки, органами державної влади, які суттєво впливають на бібліотечно-інформаційну галузь.
- Удосконалити внутрішню професійну комунікацію.
- Налагодити ефективну міжсекторальну комунікацію.
- Удосконалити зовнішню комунікацію з місцевими громадами та суспільством в цілому.
- Розвивати міжнародні професійні зв'язки.

Очікувані результати:

- Виважена державна політика щодо розвитку бібліотечно-інформаційної галузі, місця, ролі та значимості бібліотек у сталому розвитку суспільства.
- Оперативне реагування органами державної влади та місцевого самоврядування на виклики, прийняття відповідних рішень з урахуванням інтересів і потреб бібліотек та їхніх користувачів.
- Бібліотека функціонує як комунікаційний майданчик суспільства.
- Просування спільних цінностей та створення нових партнерств.
- Створення і реалізація ефективних корпоративних бібліотечних та міжгалузевих проектів.
- Інтенсивне залучення фахівців бібліотечно-інформаційної галузі до системи професійної бібліотечної комунікації.
- Активне включення суб'єктів бібліотечної галузі України у міжнародне професійне середовище.
- Створення позитивного іміджу бібліотеки, бібліотекаря та бібліотечної професії.
- Бібліотека сприймається суспільством як важливий чинник сталого розвитку.

ПЛАН ДІЙ

Короткострокові дії 2016-2017 рр.

1. Створити при Міністерстві культури України робочі групи за кожним із стратегічних напрямів із залученням фахівців, рекомендованих Міністерством культури України, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, Міністерством інформаційної політики України, Міністерством освіти і науки України, Міністерством соціальної політики України, Міністерством фінансів України, Міністерством юстиції України, професійними громадськими організаціями, провідними бібліотеками, для розробки детального плану заходів, необхідних для досягнення стратегічних результатів.
2. Внести необхідні зміни до Законів України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про авторське право і суміжні права», «Про обов'язковий примірник документів», «Про здійснення державних закупівель».
3. Прийняти необхідні документи для приєднання України до міжнародних угод, пов'язаних із бібліотечно-інформаційною діяльністю (Флорентійська угода (1950), Марракеський договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності (2013) та ін.).
4. Розробити та затвердити Постановою Кабінету Міністрів України нові мінімальні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні.
5. Розробити та затвердити Постановою Кабінету Міністрів Положення про інтегровану бібліотечну систему України.
6. Переглянути тарифно-кваліфікаційні характеристики працівників бібліотек, розширивши номенклатуру посад бібліотечних установ відповідно до сучасних потреб галузі на основі Єдиного класифікатора посад.
7. Створити у складі Технічного комітету стандартизації ТК 144 «Інформація і документація» підкомітет «Бібліотечна діяльність».
8. Розробити на основі міжнародних і впровадити національні стандарти України з бібліотечної статистики, каталогізації, бібліотечного обслуговування, бібліотечних приміщень та ін.

9. Розробити організаційно-методологічні та техніко-технологічні умови для створення Державного реєстру національного культурного надбання у частині «Книжкові пам'ятки України».
10. Розробити державну цільову програму створення Національної електронної бібліотеки України.
11. Розробити державну цільову програму з модернізації матеріально-технічної бази бібліотек.
12. Розробити державну цільову програму інформатизації бібліотек.
13. Розробити державну цільову програму збереження бібліотечних фондів.
14. Розробити та запровадити систему розподіленого комплектування серед бібліотек державного значення.
15. Віднести придбання літератури, передплату друкованої періодики та електронних ресурсів, оплату доступу до Інтернету до захищених статей державного та місцевих бюджетів.
16. Впровадити автоматизовану систему збору статистичних показників діяльності бібліотек України всіх форм власності та відомчого підпорядкування.
17. Створити координаційний центр системи корпоративної каталогізації бібліотек України на базі Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова».
18. Створити міжвідомчу координаційну раду з науково-дослідних робіт в бібліотечно-інформаційній галузі при Національній бібліотеці України імені В.І.Вернадського.
19. Провести наукове дослідження потреби у кадровому забезпеченні бібліотечно-інформаційної галузі до 2025 року з урахуванням нової архітектури бібліотечної мережі, нових стандартів бібліотечної діяльності, інтересів територіальних громад і працедавців та керуватися результатами дослідження при формуванні державного замовлення на підготовку фахівців усіх освітніх рівнів.
20. Розробити типовий проект навчального плану ступеневої освіти спеціалістів для бібліотечно-інформаційної галузі, орієнтований на впровадження якісних змін у бібліотеках, та рекомендувати його до використання у ВНЗ усіх рівнів акредитації, що здійснюють підготовку бібліотечних фахівців.
21. Забезпечити залучення професійних громадських організацій та працедавців до акредитації діяльності ВНЗ.

22.Розробити загальнодержавну адвокаційну кампанію з популяризації читання та промоції бібліотек.

Середньострокові дії 2018-2020 рр.

1. Організувати діяльність інтегрованої бібліотечної системи України відповідно до оновленої архітектури бібліотечних мереж.
2. Прийняти і розпочати реалізацію державної цільової програми з модернізації матеріально-технічної бази бібліотек.
3. Прийняти і розпочати реалізацію державної цільової програми інформатизації бібліотек.
4. Прийняти і розпочати реалізацію державної цільової програми створення Національної електронної бібліотеки України.
5. Прийняти і розпочати реалізацію державної цільової програми збереження бібліотечних фондів.
6. Розробити, прийняти і розпочати реалізацію державної цільової програми «Мобільні бібліотеки».
7. Створити Державний реєстр національного культурного надбання у частині «Книжкові пам'ятки України».
8. Створити зведений електронний каталог бібліотек України та базу даних авторитетних національних файлів.
9. Розробити проект єдиного універсального веб-порталу інформаційних ресурсів бібліотек України.
- 10.Створити інформаційно-пошукову систему видавничої продукції, що буде використовуватися для оптимізації поповнення бібліотечних фондів.
- 11.Розробити і затвердити нові примірні штати та примірні структури бібліотек.
- 12.Розробити і запровадити механізм державної грантової підтримки комплексних міжвідомчих наукових досліджень з актуальної проблематики розвитку бібліотечно-інформаційної галузі.
- 13.Розробити освітні стандарти та освітньо-професійні програми для підготовки спеціалістів бібліотечно-інформаційної галузі відповідно до міжнародних, забезпечити їхню незалежну експертну оцінку та використання.
- 14.Створити мережу закладів, що здійснюють підвищення кваліфікації бібліотечних працівників різного відомчого підпорядкування, у т.ч. на

регіональному рівні. Розробити та оновлювати програми підвищення кваліфікації, забезпечити їх використання у системах формального і неформального підвищення кваліфікації.

15. Реалізувати загальнодержавну адвокаційну кампанію з популяризації читання та промоції бібліотек.

Довгострокові дії 2021-2025 рр.

1. Реалізувати державну цільову програму з модернізації матеріально-технічної бази бібліотек.
2. Реалізувати державну цільову програму інформатизації бібліотек.
3. Реалізувати державну цільову програму створення Національної електронної бібліотеки України.
4. Реалізувати державну цільову програму збереження бібліотечних фондів.
5. Реалізувати державну цільову програму «Мобільні бібліотеки».
6. Реалізувати проект єдиного універсального веб-порталу інформаційних ресурсів бібліотек України.
7. Розробити і запровадити загальнодержавну систему електронної доставки документів.
8. Приєднати зведений електронний каталог бібліотек України та електронні каталоги окремих бібліотек до світового зведеного каталогу бібліотечних ресурсів (WorldCat).

ЗАХОДИ З МОНІТОРИНГУ

Моніторинг реалізації Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року проводиться на базі розробленої та впровадженої автоматизованої системи за визначеними індикаторами досягнення результатів.

Результати моніторингу слугують підґрунтям для коригування змісту заходів середньострокового та довгострокового планів дій.

ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

Документ підготовлено членами Міжвідомчої робочої групи з питань формування стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні, створеної відповідно до наказу № 960 Міністерства культури України від 10.11.2014 р.: Бруй О.М., Вилегжаніною Т.І., Воскобойніковою-Гузевою О.В., Гуцул Н. І., Нікіфоренко Л.С., Пашковою В.С., Сошинською Я.Є., Шевченко І.О.

При розробці стратегії були враховані пропозиції провідних бібліотек України, вітчизняних та міжнародних експертів.

Документ включає аналіз сучасного стану та визначає проблеми бібліотечної справи в Україні; вказує на пріоритети діяльності бібліотек в умовах якісних змін; деталізує стратегічні цілі, завдання та очікувані результати від їхньої реалізації; визначає план дій на короткострокову, середньострокову та довгострокову перспективу.